

Universal Declaration of Human Rights - Ga

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the UDHR in Unicode project, <http://www.unicode.org/udhr>.

JENJEN KPANYMƆ NI KƆƆ GBƆMƆ ADESA HEGBEI AHE

MLIBOTEMƆ

Akeni anɔ nɔ ake afɔ gbɔmei adesai fɛe ake mei ni yeɔ egbɔ ke heyeli ko ni anyen ashɔ ye ameden, ni nomei ji heyeli, jalesane ke toinjɔle shishifɛi ye je le mli hewɔ le,

Akeni bu ni abuuu, ke asan gbɔmɔ adesa hegbei anɔ ni anaanaa ye shikpɔn le etsɔ gbɔmɔ yitson ni eha efɛɔ yiwale nii, ke amrɔ nɛe gbegbelemɔ ake mei foji anine ashe ameshweenii anɔ bɔ ni amɛaanye amewie nɔ ni amesusuɔ ye nɔ ko he, amɛhe nɔ ni amesusuɔ ake eja gbɛ pɛ ameye, akanye awo amɛhe gbeyei dɔnn, ni asan akakama amɛ nɔ ko nɔ ko hewɔ le,

Akeni suɔmɔ ni asumɔɔ ake atsɔɔ gbɛ kroko nɔ ajieɔ yiwale nɔyeli ko hewɔ ni ehiaa ake awo mla ni baafɔ gbɔmɔ adesai hegbei ahe hewɔ le,

Akeni ehe hiaa ake akɔ he aha naanyobɔ ahi maji aten hewɔ le,

Akeni mei ni yɔɔ Jenmajɔ Ekomefeemɔ Ku le mli le ema amehemɔkeyeli ni ameyɔ ye gbɔmɔ adesai mli, ke agbojee ke egbɔyeli ni kɔ hii ke yei aten nɔ aduatsɔ, ni ametswa amɛfai shi hu ake amɛbaabɔ mɔden koni shihile mli anɔ fe tsuutsu, ni heyeli ahe shi jogbanɔ taake ato he gbɛjianɔ ye Jenmajɔ Ekomefeemɔ Ku le kpamɔ le mli hewɔ le,

Akeni maji ni yɔɔ Jenmajɔ Ekomefeemɔ Ku le mli le ewo shi ake amɛke ku le baafɛ ekome bɔ ni afɛe ni hie asɔ, ni asan gbɔmɔ adesai hegbei ke heyeli ahe shi hewɔ le,

Akeni shishinumɔ ni aaana ye hegbei ke heyeli nɛe ahe baafɛ nɔ oti ni abaadamɔ nɔ koni shiwɔo nɛe aye omanyɛ hewɔ le,

Bele, Agbene

Kpee Wulu le miha ale

Jenjen Kpanmɔ ni kɔɔ Gbɔmɔ Adesa Hegbei Ahe nɛe

Ake mei fɛe ke jenmajɔ fɛe asusumɔ kpɔa, koni mei ankroankroi ke kui fɛe adamɔ kpanmɔ nɛe nɔ amɛbɔ mɔden ametsɔ nitsɔmɔ ke tsɔsemɔ nɔ ye majian ke maji aten nifeemɔi anɔ amɛha emli hegbei ke heyeli le ahe shi ye je le mli fɛe ye maji ni yɔɔ Jenmajɔ Ekomefeemɔ Ku le mli dienɛse, asan ke shikpɔji ni yɔɔ ameshishi anɔ bii hu anifeemɔ mli.

Gbejianɔtoo 1

Afɔ gbɔmɔ fɛe gbɔmɔ ye agbojee mli, ke hegbe ko ni damɔ ɛele koome nɔ. Gbɔmei fɛe ye jwenɔm ke henilee, ni no hewɔ le esa ake amɛhe ahi shi ye nyɛmi suɔmɔ mli.

Gbejianɔtoo 2

Mɔ fɛe mɔ ye hegbe ake eyeɔ hegbei ni yɔɔ kpanmɔ nɛe mli le amli ɛɔmɔ le eko, bɔ ni naatsii ko kwraa be ye jaku mli ni aje, hewolo su ni ahie, nuu loo yoo ni aji, wiemɔ ni awieɔ, jamɔ mli ni ayɔɔ, mansaneyeli shidaamɔ mli aloo susumɔ ni ayɔɔ ye nɔ ko he, man nɔ ni aje, nii ni ayɔɔ, weku mli ni aje aloo gbena ko ni ahie hewɔ.

Asaŋ akwe koni akajie niian bɔ ni ake mɔ ko man ni eje le agbojee miitsu nii ye hegbei nee agbefan, keji man le ena heyeli jio, aaje man kroko nɔ aakwe esaji anɔ jio, enako heyeli jio, aloo ehɔ nɔyeli ko shishi fã ke fã.

Gbejianɔtoo 3

Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbe ake ehio wala nee mli, ake ena heyeli, koni akwe ni efɛe shweshweeshwe hu.

Gbejianɔtoo 4

Esaaa ake ayeɔ mɔ ko nyɔŋ, aloo ahaa esɔmɔɔ mɔ ko bɔ ni ejaaa gbe; aahi nyɔŋyeli ke gbɔmɔhɔɔmɔ gbejianɔtoi srɔtoi fɛɛ.

Gbejianɔtoo 5

Esaaa ake ake yiwalɛ nyɔtɔɔ mɔ ko, aloo ake ehie tsumɔɔ shikpɔŋ, aloo afeɔ le anisenii kegbalaa etoi.

Gbejianɔtoo 6

Mlanaa le mɔ fɛɛ mɔ ye hegbe ake ake woo haa le ake gbɔmɔ adesa.

Gbejianɔtoo 7

Mlanaa le mɛi fɛɛ yeɔ egbɔ, ni esa ake akwe koni mɔ fɛɛ mɔ afɛe shweshweeshwe bɔ ni hieiankwɛmɔ ko kwraa be mli. Esaaa ake akweɔ hieian ye mɔ ko mɔ ko gbefan keji aye le sane ko ni ke kpanɔmɔ nee kpãaa, aloo awo yin koni afɛe nɔ ko ni kpanɔmɔ nee enɔmɛɛ he gne.

Gbejianɔtoo 8

Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbe ake ehio koni kojomɔhe ko aye esane eha le bɔ ni hieiankwɛmɔ be mli, keji aye le toikɔɔmɔ sane ni teɔ shi eshiɔ kpanɔmɔ nee, aloo Man Mlatso le, aloo hegbe ni eyɔɔ ye mlanaa le.

Gbejianɔtoo 9

Esaaa ake amɔɔ mɔ ko, aloo atsiɔ enaa, aloo atswaa enaneshi tu keji aboteko sane ko ni akɛshi le mli jogbanɔ.

Gbejianɔtoo 10

Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbe ake keji ena sane ko le, ajinafoi ni ahe be sane le mli akojo le bɔ ni hieiankwɛmɔ be mli, ni asaŋ amebo egbee toi kemɔ shi.

Gbejianɔtoo 11

1. Keji mɔ ko na sane ni sa toigbalamɔ le esaaa ake abuw le fɔ ye najian, beja akojo le ye man hie, beian ni aha le hegbe fɛɛ ni sa ake ena kefã ehe jogbanɔ hu.

2. Esaaa ake abuw mɔ ko fɔ ni sa toigbalamɔ keji efɛee aloo efɛe nɔ ko ye man mlanaa aloo jenɔmaji atɛŋ mlanaa, keji beian ni afo sane le afɔ enɔ le awoko nakai mla le. Ni esaaa hu ake toigbalamɔ le naa waa fe bɔ ni mla letsɔɔ nakai beian le.

Gbejianɔtoo 12

Esaaa ake ake he woɔ mɔ ko teemɔŋ sane, eweku, eshia, aloo eke mɛi atɛŋ shãramɔ saji amli, ni esaaa ake agbeɔ mɔ ko he guɔ hu. Mɔ fɛɛ mɔ ye hegbe ake mla fãa ehe ye enemɛi agbefan.

Gbejianɔtoo 13

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eyaa he fɛɛ he ni esumɔɔ, asan ni ehio man fɛɛ man ni esumɔɔ mli hu.
2. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eshiɔ man ko nɔ, ke le diɛntse eman tete, ni eye hegbe hu ake ekua esɛɛ keyaa eman ekonɔ.

Gbejianɔtoo 14

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eyabaa abo yɛ man kroko nɔ kejo yiwale naa foi.
2. Ake hegbe nɛɛ tsuuu nii keji yiwale nɛɛ ejɛɛɛ efɔɔfɛemɔ ni kɔɔ mansaneyeli he, aloo eje nifeemɔ ko ni ke Jɛɔmaji Ekomefɛemɔ Ku le yinɔto ke gbejianɔtoi le kpɔaa.

Gbejianɔtoo 15

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ana le ake man ko nɔ nyo.
2. Esaaa ake ahaa mɔ ko ɔmɛɔ manɔyo hegbe ni eyɔɔ bɔ ni mla ɛɔmɛɛɛ gbe, aloo aaatsi enaa koni ekanye etsake ejiakuman.

Gbejianɔtoo 16

1. Esaaa ake hewolo su, loo man nɔ ni aje, loo jamɔ mli ni ayɔɔ tsio hii ke yei ni eshe gbɔla gbe ake amekabote gbɔlashihile mli kɛwo shwiei. Amɛboteko gbɔlashihile mli jio, amɛbote gbɔlashihile mli jio, amɛfo gbɔlashihile mli jio, esa ake ana amɛ ake amɛyɛɔ egbo.
2. Ja mei enyo nɛɛ ekpele nɔ dani amɛbaanye amɛbote gbɔlashihile mli.
3. Weku ji man shikwɛɛ, ni ehiaa ake abaa yi.

Gbejianɔtoo 17

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake enaa le diɛntse enii, aloo eke mɔ kroko fɛɛ ekome kenaa nii.
2. Esaaa ake ashɔɔ mɔ diɛntse nii ni eyɔɔ yɛ eden bɔ ni mla ɛɔmɛɛɛ gbe.

Gbejianɔtoo 18

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ekɔɔ le diɛntse eyin yɛ susumɔ ko he, ni eke ehe woɔ jamɔ fɛɛ jamɔ ni esumɔɔ mli. Hegbe nɛɛ ɔmɛɔ le gbe hu koni etsake ejamɔ loo ehɛmɔkeyeli, ke hegbe ake le ekome too, aloo eke mei krokomei afɛɛ ekome kɛha mei anu ejamɔ le he yɛ nitsumɔ, nifeemɔ ke kusumfɛemɔ mli yɛ manjaanɔ loo teemɔ.

Gbejianɔtoo 19

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake esusɔ nɔ ko he bɔ ni esumɔɔ, ni ehaa aleɔ hu. Hegbe nɛɛ ɔmɛɔ le gbe hu koni ekanɔmɛ mɔ kroko gbe ni eetsake ejwɛɔmɔ; ni ebaanye etsɔ gbe fɛɛ gbe nɔ etao, aloo enine ashe, aloo eha ale sane ko loo susumɔ ko keje man fɛɛ man nɔ, bɔ ni ake husu tsuuu nii.

Gbejianɔtoo 20

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eke ehe bɔɔ ku aloo henaabuamɔ ko ni atse koni afɛɛ nɔ ko yɛ toinɔɔle mli.
2. Esaaa ake anyɛɔ mɔ ko nɔ koni eke ehe abɔ ku ko.

Gbejianɔtoo 21

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake le diɛntse efataa mei krokomei ahe kekuraa eman, aloo etsɔɔ oshikifɔɔ nɔ ekɔɔ mɔ kroko koni edamɔ enaa.

2. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eyɛɔ nibii ni man keyeɔ ebuaa manbii le mli nyɔmɔ le eko.

3. Manbii asuwɔmɔnaa nii nɔ abaadamɔ akura man le, ni abaatsɔ oshiki krɔɔɔ ni ato be ni akefɔɔ, ni asan mɛi fɛɛ fɔɔ yɛ teemɔɔ, aloo gbe kroko ni shishiumɔ be mli nɔ ale amɛsuwɔmɔnaa nii nɛɛ.

Gbejianɔtoo 22

Manɔyɔ fɛɛ manɔyɔ yɛ hegbe ake man akwe koni efɛe shweshweeshwe, ni esa ake ena hegbe koni ana le hu egbojee kɛwula shi. Enɛ feemɔ bbaje man le mɔɔɔɔɔɔ ke maji aten ekomefeemɔ mli, ke bɔ ni man fɛɛ man gbejianɔtoo ke ejwetri shidaamɔ yɔɔ ha; ni nakai nɔɔɔ hu shika hejaatsɔɔ, shāramɔ ke kusum hegbei ni manɔyɔ aaama le baaye ebua koni ake woo aha mɔ fɛɛ mɔ.

Gbejianɔtoo 23

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake etsuɔ nii, ake etsuɔ nɔ ni le diɛntse esumɔɔ, ni ake le aye jalegbɛ yɛ nitsumɔ le mli, ni akwe koni enitsumɔ akaje eden hu.

2. Esa ake mɛi ni tsuɔ nitsumɔ kome ana nyɔmɔwoo kome bɔ ni hiɛɔɔkwemɔ be mli.

3. Esa ake awɔɔ nitsulɔ fɛɛ nitsulɔ nyɔmɔ ni sa enitsumɔ le, koni eke ena ke ebii aye nii bɔ ni baashe amɛnaa; ni keji eehia le, atsɔ yelikebuamɔ gbe ko nɔ afɛe he eko aha amɛ.

4. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake etseɔ, aloo eke ehe dɔmɔɔ nitsulɔi aku ko koni ekɛtao esaji anaa.

Gbejianɔtoo 24

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ejɔ ehe, ni ejieɔ ehietserɛ hu; ni nakai nɔɔɔ hu esa ake atɔɔ nyɛletswai abɔ ni esa ake aketsu nii, koni awo le nyɔmɔ hu beian ni eejɔ ehe.

Gbejianɔtoo 25

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ehio shi jogbanɔ bɔ ni eeena niyenii, hehaanɔ, wɔɔhe, tsamɔ, ke shihileɔ nibii ni ahe hiaa, koni le ke ebii fɛɛ ana gbɔmɔtsɔɔ hewale, ni agbene hu aye abua le keji enitsumɔ nyɛɛ le, aloo enaaa hetsele, aloo eje kpa, aloo etsɔ okulafo, aloo egbo, aloo gbe ko nɔ le eleee bɔ ni eefɛe ena edaan nyɛaa.

2. Awomɛi ke gbekebii ehia kwemɔ ke yelikebuamɔ kredɛɛ ko. Esa ake ana bi fɛɛ bi yɛ nyɛle kome nɔ, bɔ ni akweɛɛ keji kpeemɔ yoo bi loo hemɔ bi ni.

Gbejianɔtoo 26

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ena skul tsɔsemɔ. Esaaa ake awɔɔ nyɔmɔ ko yɛ tsɔsemɔ nɛɛ he, titri le shishijee nɔ le. Esa ake anye mɔ fɛɛ mɔ nɔ, ni ke hoo kwraa le egbe shishijee skul naa. Agbele nyaa ke ninenaa nikasemɔhe bɔ ni mɔ fɛɛ mɔ baana mli gbe, ni nakai nɔɔɔ hu mɛi fɛɛ baana nikasemɔhe wulu mli gbe, shi enɛ baadamɔ mɔɔɔɔɔ nɔ.

2. Tsɔsemɔ mli le esa ake akwe koni ayɔse nilee ni yɔɔ gbɔmɔ adesa mli kɛwula shi keji agbojee ni yɔɔ emli le kpo, bɔ ni baaha hie asɔ gbɔmɔ ke ehɛyeli. Enɛ baaha niashishinumɔ ke tsuishitoo ke naanyobɔɔ ahi maji aten, nakai nɔɔɔ hu ji hewolo su ke jamɔ; ni ebaaye ebua Jɛɔmaji Ekomefeemɔ Ku le yɛ toinjole gbefan hu.

3. Fɔlɔi yɛ gbenaa kredɛɛ ko ake amɛ diɛntse amɛbaatsɔɔ tsɔsemɔ ni esa ake amebii ana yɛ skul.

Gbejianɔtoo 27

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake eke ehe wɔɔ he ni eyɔɔ le kusumfeemɔi ke nyaa nifeemɔi amli, ni eye gbefan yɛ seenamɔ ni yɔɔ jɛɔshikpamɔ nifeemɔi amli hu.

2. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ekwe koni mɔ ko akaju shi eye niashikpamɔ, niɲmaa, lalasɔɔ ke niteɲmɔ ko ni le dieɲtse efɛɛ le mli nii.

Gbejianɔtoo 28

Mɔ fɛɛ mɔ yɛ hegbe ake ehio shāramɔ ke maji atɛɲ gbejianɔtoo ko mli: he ni ake hegbei ni yɔɔ kpaɲmɔ nɛɛ mli le tsuɔ nii kɛwulaa shi yɛ.

Gbejianɔtoo 29

1. Mɔ fɛɛ mɔ yɛ gbenaa nitsumɔ ko ha akutso mli ni eyɔɔ le: he pɛ ni eeeye ehe, koni ena tsɔsemɔ ni yɛɔ emuu kɛwulaa shi yɛ.

2. Mɔ fɛɛ mɔ hegbe ke eheyeli asɛɛtiumɔ mli le nɔ pɛ ni tsio pɛ ni tsio le gbe ji mlai ni awo bɔ ni afɛɛ ni ake bule ni sa aha mɔ kroko hegbei ke eheyeli, koni ahi shi yɛ hiesɔle ke toɲɲɔle mli.

3. Gbe ko be ake hegbe ke heyeli nɛɛ asɛɛtiumɔ mli le ate shi ashi yɲɲtoi ke otii ni jwere Jɛɲmaji Ekomefeemɔ Ku le hie le.

Gbejianɔtoo 30

Esaaa ake atsɔɔ kpaɲmɔ nɛɛ shishi yɛ gbe ko nɔ ake maɲ ko, loo ku ko, loo mɔ ko yɛ hegbe ko ake efɛɔ nɔ ko ni baanyɛ efite hewale ni yɔɔ hegbei nɛɛ asɛɛ.
